

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1219>

Geliş Tarihi: 20.02.2018

Kabul Tarihi: 09.04.2018

AĞRI'DA EĞİTİM (1950-1960)

Bilal TUNÇ*
Sefa YILDIRIM**

Öz

Ağrı'da 1950'den itibaren eğitim alanında ciddi ilerlemeler olmuş ve il genelinde eğitimin yaygınlaşması için hususi adımlar atılmıştır. Eğitimin geliştirilmesi ve büyük alanlara dağıtılması kapsamında, Ağrı'ya bağlı merkez, ilçe ve köylerde yeni okul binaları yaptırılmış ve okur-yazar oranı ciddi bir biçimde arttırılmıştır. Demokrat Parti'nin (DP) iktidara geldiği 1950 yılından itibaren ilkökul ve ortaokul sayıları yükseldiği için öğretmen ve öğrenci sayılarında önceki yıllara oranla büyük oranda büyümüştür. Ağrı vilâyetinde 1950'li yıllarda kız ve erkek enstitüleri gibi meslek okulları dışında lise düzeyinde eğitim veren tek kurum 1954 yılında açılan Ağrı İbrahim Çeçen Lisesi'dir. Bu çalışmada, 1950'lerde Ağrı genelindeki okulların, öğretmenlerin ve öğrencilerin sayısal verileri dışında mesleki eğitim kurumları konusu da ele alınmıştır. Temel olarak İstatistik Enstitüsü belgeleri başta olmak üzere Ağrı basını ile araştırma ve inceleme eserlerinden yararlanarak oluşturulan bu makalede Ağrı'da eğitim alanındaki gelişmeler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ağrı, Eğitim, Okul, Okur-Yazar.*

Education In Ağrı (1950-1960)

Abstract

In Agri, there have been major developments in education since 1950 and significant steps were also taken to make education more widespread throughout the province. Within the scope of education dissemination, new school buildings were built in the center, towns and villages of the city and thus, literacy rate significantly

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Tarih Bölümü.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Tarih Bölümü.

increased. Since the number of elementary, secondary, high schools and institutes increased since 1950, there had been a significant increase in the number of teachers and students compared with the previous years. Except for the vocational schools like female and male institutes Naci Gokce High School was the only high school in Agri in 1950s. In addition to the numerical data regarding the schools, teachers and students in Agri in the 1950s, vocational education institutions were also discussed in this study. Primarily based on the data obtained from the State Statistics Institute and Archival documents and by making use of the Agri's press and research and investigation works, the developments in the field of education in the Agri have been extensively investigated in this paper

Keywords: *Ağrı, Education, Literate, School.*

GİRİŞ

Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi ve İran sınırında yer alan Ağrı ili 38° 59' - 40° 02' kuzey paralelleri ile 42° 15' - 44° 36' doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır. Ağrı ili, yüzölçümü bakımından 11.099 km² ile 26. ve 2016 nüfus verilerine göre ise 542.255 kişi ile 39. sırada yer almaktadır¹. III. Murat döneminde yapılan Bayezid sancağı ve Tevabih-i Tahrir Defteri'nde Ağrı ili o dönemde bir köy olup, Şelve (Tutak, Hamur ve Ağrı çevresi) sancağına tabiydi². Binaenaleyh, Bayezid ve çevresinin tarih süreç içerisinde Van, Revan ve Erzurum eyaletlerine bağlandığı görülmektedir³.

Eski adı Şorbulak (Şarbulak) olan ve 1843 e kadar köy statüsünde olan Ağrı merkezi (Karakilise/Karaköse) 1869'a kadar bucak ve akabinde kaza statüsüne kavuşmuştur. 1914 yılına kadar Erzurum vilayetine bağlı Bayezid mutasarrıflığı⁴ statüsünde olan Karakilise. 1919 yılında isim değişikliğine

¹ Faruk Kaya, *Ağrı İlinin Eğitim Coğrafyası*, Ağrı 2006, s.1-14

² TKGM-KKA,TD, Defter No:199,s.33-53;Hakan Kaya ve Mehmet Emin Türklü, "III. Murad Dönemi Tahrir Defterlerine Göre Bayezid Sancağı ve Tevabiha", *Tarih Okulu Dergisi*, 10/32 (Aralık 2017), s.397-420.

³ Hakan Kaya, "19. Yüzyılın Birinci Yarısında Aşiretler ve Demografik Yapı: Bayezid Sancağı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (2017), ss.2594-2612.

⁴ Yusuf Çetin, *Tarihi Kalıntıları ve Kültürel Değerleri İle Ağrı*, Ağrı 2009, s.11-16; Alperen Kayserili, "Bir Toponimi Araştırması: Ağrı'da Yer Adları", *Turan-Sam: Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 8 (2016), s.21-29; Bilge Umar, *İlkçağda Türkiye Halkı*, İstanbul 199, s.97; Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar -Türkiye'nin Tarihsel Coğrafyası ve Tarihsel Adları Üzerine Alfabetik Düzenle Bir İnceleme*, İstanbul 1993, s.26; Sir Gerard Clauson, *An etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972, s.336,868; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Ankara 2007, s.155-174; "Ağrı" İslam Ansiklopedisi. <http://www.islamansiklopedisi.info/s.479-481>; Murat Küçükkuşurlu, Doktor Şerif Bey, *Erzurum Vilâyeti Sıhî ve İctimâî Coğrafyası*, Trabzon 2011, s.221-225; Faruk

uğrayarak Karaköse adını almıştır.1938 yılına gelindiğinde ise, şehrin isminin Ağrı olarak değiştirildiği görülmektedir⁵.1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonrada Bayezid il merkezine bağlı kalan Karaköse, 1927 yılında il olmuştur. Bayezid ise 1927 yılından itibaren Ağrı iline bağlı bir kaza olmakla birlikte 1935 yılından itibaren de ilçe statüsüne getirilerek Doğubayazıt adı verilmiştir⁶.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren başlayan sosyal, siyasi, ekonomik ve eğitim vb. reformlara 1950-1960 arasında da hızlı bir şekilde devam etmiştir. 1928 yılında harf inkılâbıyla başlayan eğitim reformları neticesinde hızlı bir okullaşmanın başladığı, ilköğretimden üniversitelere kadar eğitim ve öğretimin her kademesinde muasır medeniyet seviyesine ulaşmak için büyük özverili faaliyetlerin sürdürüldüğü görülmektedir. 1950'den itibaren başlayan çok partili seçim ve demokratik hareketlerdeki hızlı gelişimin neticesinde eğitim reformları büyük bir ivme kazanmıştır.

Malum olduğu üzere, eğitim ve öğretim insanoğlunun en vazgeçilmez hakkı ve sorumluluğudur. Gelişmiş ve medeni toplumların öncesine bakıldığında başta iktisadi ve sosyo-sağlık olmak üzere hayatın her alanında eğitim ve öğretime büyük bir önem verdikleri ve inkişaflarının temelinde de eğitimin yattığı rahatlıkla görülebilir. 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti de Batı ve gelişmiş toplumların eğitim ve öğretiminden faydalanmayı günümüze kadar sürdürmüştür. Binaenaleyh, 1923 yılından itibaren Heyeti İlmiye ve Milli Eğitim Şûralarında Eğitim ve öğretimin hızlı bir şekilde kalkınması istenmiştir.

Bu bağlamda, bu çalışma kapsamında Eğitim Şûralarında görüşülen bazı konular ele alındığında, 1949 yılında, IV. Millî Eğitim Şûrası'nda İlkokul programlarının incelenmesi, İlkokullarda tarih, coğrafya, yurt bilgisi öğretimi, ortaokul programı ve liselerin dört yıla çıkarılması gibi çalışmaların olduğu anlaşılmaktadır. Bilhassa DP dönemi olan 1953 yılında, V. Millî Eğitim

---

Kaya, Yakup Karataş,&İbrahim Özgül, “Erzurum Vilayeti Bayezid-Diyadin-Karakilise- Tutak ve Eleşkirt Kasabalarının 1913 yılı Sıhhi ve İctimai Coğrafyası” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,s.562-572.

⁵ “Ağrı” İslam Ansiklopedisi. <http://www.islamansiklopedisi.info/> s.479-481

⁶ Uğur Ünal, *II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüştüyeleri (1897-1907)*, Ankara 2015, s.102; Metin Tuncel, “Doğubayazıt”, *İslam Ansiklopedisi*, 9 (1994), s.492.

Şurası'nda okul öncesi ve ilköğretim sorunları, özel eğitime muhtaç çocukların sorunları, okul sağlığı, Köy Enstitülerinin programı ilk öğretmen okulları programı ile birleştirilerek yeni programın ihdas edilmesi gibi son derece önemli çalışmalar vardır. Buna bağlı olarak 1954 yılında, çıkarılan 6234 sayılı kanunla Köy Enstitülerinin isimlerinin ilköğretim okulları olarak değiştirilmesi önemli bir durum arz etmektedir. Son olarak 1957 yılında, VI. Millî Eğitim Şurası'nda meslekî ve teknik eğitim ile halk eğitimi üzerinde durulmuş ve bu eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması için ciddi adımlar atılmıştır⁷.

1924 yılından itibaren de başta John Dewey, Kühne, Ömer Buysa, Prof. Dr. Albert Malche, Mis Parker, Ord. Prof. Dr. Philippe Schwartz gibi yurt dışından davet edilen eğitim uzmanlarının tavsiyeleri ve raporları doğrultusunda eğitim ve öğretim alanındaki reformlar Milli Eğitim Bakanlığı ve siyasetler tarafından dikkatle incelenmiştir⁸. Bu bağlamda milli eğitim ve üniversite reformlarında bu raporların kısmen etkisi olduğu söylenebilir. Araştırma konumuz olan 1950-1960 arası dönemde Amerika Birleşik Devletlerinden başta halk eğitimi olmak üzere köy okulları, ortaöğretim öğretmen yetiştirme, teknik ve ticaret eğitimi alanında uzman eğitimciler getirtilerek raporlar hazırlanmıştır. Ayrıca yine bu dönemde 1958 yılında Ford Vakfı'nın parasal desteğiyle Eğitim Milli Komisyonu'nun çalışmalarına başladığı bilinmektedir.

Eğitimde demokratikleşme faaliyetlerinin hızlandığı DP devrinde, mevcut üniversiteler dışında yeni yüksek öğretim kurumları tesis edilmiştir. Bunlar sırasıyla, 1955 yılında Ege ve Karedeniz Teknik Üniversitesi, 1956 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve 1957 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesidir. Bu dönemde üniversitelerin yanı sıra pek çok yüksek okul, akademi ve enstitüler de kurulmuştur⁹.

Yine DP devri olan 1950-1960 yılları arasında pedagoji ve eğitim alanından birçok dergi yayınlanmıştır. Bunlara örnek olarak Gazi Eğitim Enstitüsü'nde "Pedagojik Yardımlaşma Kooperatifi" ne bağlı olarak dört yıl kadar yayın hayatı süren (1950-1954) ve 34 sayıya kadar ulaşan *Yeni Okul* dergisi, 1950 yılında İstanbul Eğitim Enstitüsü Öğretmenleri tarafından çıkarılmaya başlayan ve yaklaşık olarak 6 yıl kadar yayın hayatını sürdüren *Tedrisat*, Gazi Eğitim Enstitüsü Psikoloji Rehberlik Kliniği tarafından aylık

⁷ Niyazi Altunya, *Köy Enstitüsü Sistemi Toplu Bakış*, İstanbul 2014, s.138; Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, (M.Ö.1000-M.S.2009), Ankara 2009, s.558.

⁸ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul 2003, s.249; Akyüz, a.g.e., s.409.

⁹ Sakaoğlu, a.g.e., s.270.

dergi olarak çıkarılan ve içerisinde Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden H.Şükrü Selcikoğlu gibi bir çok muallimin yazılarının bulunduğu, fakat iki cilt kadar çıkarılabilen *Eğitim Psikolojisi* dergisi, Ankara İlköğretim Müfettişi Galip Gürler tarafından 1949-1950 arası çıkarılan *Öğretmen* dergisi, Ankara'da öğretmen Selâhattin Arıkan tarafından 1954 yılında çıkarılmaya başlayan ve 12 yıl (1966), 129 sayı kadar yayın hayatı olan *Köy ve Eğitim* dergisi, 1954 yılında Isparta'da Göller Bölgesi köy öğretmenler derneği tarafından çıkarılan *Demet* ve Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneğinin çıkardığı *Gayret* dergileri, 1954 yılında Raşit Öymen tarafından çıkarılan ve eğitim tarihi ile ilgili konuları içeren aylık derginin 1979 yılına kadar yayın hayatına devam eden dergiler verilebilir. Ayrıca, yine bu dönemde Köy Öğretmen dernekleri 1958'de birleştirilerek "Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu oluşturulmuştur.

İnsanoğlunun hayat boyu devam eden faaliyetlerinin başında eğitim gelmektedir. Eğitimin kapsamı ve işlevi geniş olması sebebiyle hakkında pek çok tanımın ve izahın yapıldığı görülmektedir. Eğitim ve öğretimi de içerisine alan ve genel olarak, planlı veya tesadüfî, örgün veya yaygın olarak bireyin yaşadığı toplumun değerleri ve çağın gereksinimleri doğrultusunda geliştirme süreci olarak ifade edilebilir. Bu süreçte zihin, beden ve duygusal gibi bir amaç, hedef ve kabiliyetler doğrultusunda bireye ülkesel ve evrensel yetiler kazandırılır¹⁰.

Öğretimi ise, düzenli teşkilatlı eğitim kurumlarında farklı araç ve gereçlerin yardımı ile bilginin aktarılması, kabiliyetleri doğrultusunda çeşitli beceriler kazandırılarak bireyin topluma adaptasyonunun sağlanması olarak izah edilebilir. Bu bilgiler bağlamında, DP döneminde Ağrı'da eğitim alanındaki gelişmeler ciddi bir biçimde incelenmiştir.

1. Demokrat Parti Döneminden Önce Ağrı'da Eğitim

19. yüzyılın başlarında Ağrı'da ilk ve ortaöğretimin yapıldığı, ancak son derece yetersiz olduğu bilinmektedir. 1894 yılı salname kayıtlarında Ağrı'da bir mektebi rüştiyeden söz edilmektedir. Bu okulda iki öğretmenin görev yaptığı ve öğrenci sayısının da 31 olduğu anlaşılmaktadır. 1899 yılındaki salnameye göre ise, öğrencilerin sayısı görece artmış ve 60'a çıkmıştır. Tanzimat eğitim kurumlarından birisi olan rüştiyelerin bugünkü liseleri karşılığı olarak

---

¹⁰ Tuğba Çalık, "Eğitim Bilimi ile İlgili Bazı Temel Kavramlar", "Eğitim Bilimine Giriş", (Editör: Leyla Küçükahmet), Ankara 2012, s.15; Akyüz, a.g.e., s.1; İhsan Nuri Demirel, 2000 *Soruda Eğitim Bilimleri ve Yönetimi*, Ankara 2012, s.2.

düşünülürse, yetersiz de olsa o döneme göre Ağrı’da ileri sayılabilecek bir eğitim vardır¹¹.

Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde Ağrı’da ilk çağdaş ortaöğretim kurumu ancak 1934-1935 eğitim ve öğretim döneminde açılan ortaokuldur. Bu okul daha sonraki dönemlerde DP dönemi olan 1954 yılında liseye dönüştürülmüş ve Naci Gökçe Lisesi adını almıştır¹². Cumhuriyet’in ilk on yılını doldurduğu tarihlerde Ağrı genelinde ilkokul sayısı ancak 17’ye ulaşmıştı. Bu okulların 6’sı şehir merkezinde 11’i ise köylerdeydi. Bu da sayıca çok az olmasının bir neticesidir¹³. 1941-1942 yılı eğitim öğretim döneminde Ağrı’daki ilkokulların sayısı şu şekildedir: 3 sınıflı 2 okul, 4 sınıflı 7 okul ve 5 sınıflı 14 okul olmak üzere toplamda 23 okul yer almıştır. Bu okulların 6’sı şehirde 17’i de köylerde yer almaktadır. Söz konusu ilkokullarda 37’si erkek ve 11 kadın olmak üzere toplamda 48 öğretmen görev almıştır¹⁴.

1943 yılına geldiğinde okulların sınıf sayılarına göre sayısı 92’ye çıkmıştır. Bu okulların 85’i köylerde ve 7’si de şehir merkezindedir. Bu okullardan 85’i 1937 ve 1943 yılları arasında açılmıştır¹⁵. DP döneminde bu sayıların çok daha arttığı görülmektedir. Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde köylere ilkokul götürmeye önem verilmesine ve çok sayıda okul açılmasına karşın, bu konuda başta Ağrı ili olmak üzere birçok yerde istenilen düzeye ulaşamadığı verilerden açık bir şekilde görülmektedir.

1945 yılı itibarıyla Ağrı’daki okullarda öğrenci durumu yani sayısal veri bakımından şu şekildedir: 927’si erkek ve 525’i kadın öğrenci olmak üzere toplamda 1442 öğrenci vardır. Bu sayının yaklaşık iki katı öğrenci de şehirlerde bulunmaktadır. Ağrı’daki ilkokul öğretmenlerinin üçü ortaokul, 30’u ilk öğretmen okulu, dördü Köy Enstitüsü ve 18’i de lise mezunudurlar¹⁶. Ayrıca 1945 yılında Ağrı merkezde bir ortaokul vardır ve toplam öğrenci sayısı 214’tür¹⁷.

1950 yılında Ağrı’da öğretmenli köy okullarında 53, öğretmenli eğitimli köy okullarında 8 ve bağımsız eğitimli köy okullarında 19 olmak üzere

---

¹¹ Yurt Ansiklopedisi, İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını, “Ağrı Maddesi”, c.I. İstanbul: Anadolu Yayınları, 1981, s.378.

¹² Şark Ekspres, 19 Eylül 1957, No: 1645.

¹³ Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *1923-1932 Maarif İstatistikleri*, İstanbul 1933, s.14.

¹⁴ Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *1940-1941 Maarif İstatistikleri*, Ankara 1943, s.2, 124.

¹⁵ Yurt Ansiklopedisi, İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını, “Ağrı Maddesi”, İstanbul 1981, s.378.

¹⁶ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1944-1945)*, Ankara: Pulhan Matbası, 1947, s.38, 174, 204.

¹⁷ DİGM, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1944-1945)*, s.2.

Ağrı'da Eğitim (1950-1960)

toplamda 80 üretim görevlisi bulunmaktadır. 7 retmen de Şehir merkezindeki okullarda vardır. Hem Şehir hem de köy okullarında yekn olarak 87 eğitmen vardır. Buna karŐılık 4.882'si erkek ve 2.134' de kadın ğrenci olmak üzere toplamda 7.016 ğrenci mevcuttur. 1950'de Ağrı'daki ortaokulların sayısı ikiye çıkmıştır. Daha nceleri Ağrı'da bulunan Karaköse Ortaokuluna ek olarak Doğubayazıt'ta Doğubayazıt Ortaokulunun eğitime ve öğretime baŐlamasıyla bu netice elde edilmiştir. Her iki ortaokulda yedisi erkek ve dördü kadın olmak üzere toplamda 11 retmen vardır. Ayrıca iki okulun toplam ğrenci sayısı ise 153' erkek ve 7'si kadın olmak üzere 160 ğrencisi vardır. 1950 yılında bu okullar dışında Ağrı'da lise veya sanat okulları mevcut deđildir¹⁸.

Ağrı'da 1920'li yıllarda ilkokul ğrencilerinin sayısı 1000'in altındaydı. 1927 yılında ilkokula giden 700 kadar ğrenci vardı. Ayrıca her 9 öğrenciden ancak 1'i kadındır. On yıl sonra yani 1937 yılında ğrenci sayısı 1700'e yaklaŐmıŐ ve kadınların da okuma oranlarında sayıca artış olmuştur. Bu dönemde her beŐ öğrenciden birisi kadın öğrencidir. 1937 yılından sonra ilkokul ğrencilerinin sayısında önemli bir artış görülürken; kadınların oranı 1943 yılında % 13'e kadar düŐmüŐtür. 1937 ve 1943 yılları arasındaki dönemde Ağrı ili için ilkokul ğrencilerinin sayısal geliŐimi bakımından en önemli olgu, köylerde gerçekleŐen atılımdır. Kentteki ğrenci sayısında önemli bir deđiŐme olmazken; bu dönemde köylerde yeni okulların açılmasına bağlı olarak ilkokul ğrencilerinin sayısı 633'ten 1.888'e kadar çıkmıştır. Bu süre dhiline altı yıl içinde üç katına kadar yükselen köy ğrencilerinin büyük çoğunluğunu 1.626 sayısı ile erkekler oluŐturmaktadır. 1937-1943 döneminde Ağrı'da öğrencilerin kent ve köylere dağılımı bakımından durumun tersine döndüğü ve köyler ne geçmiŐtir. Yani ilkokullarda ğrenci sayıları bakımından köyler, Őehirlerin çok fazla önüne geçmeye baŐlamıŐtır. Bu da eğitim ve öğretimin iyi bir seviyeye geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye genelinde olduğu gibi Ağrı vilayetinde de retmen sayısında 1937 ve 1943 yılları arasında ciddi artıŐların olduğu bilinmektedir. Bu dönemde köy ilkokullarında yeni iki tip öğretici uygulaması yapılmıştır. Bunların birincisini eğitmenler oluŐturmaktadır. 1937 yılında Köy Eğitmenleri Kanununun ile nüfusları retmen tayin etmek için yeterli olmayan köylerde eğitim ve ğretim faaliyetlerini yürütmek, tarımın ađdaŐ yöntemlerle yapılmasını

¹⁸ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1949-1950)*, Ankara 1950, s.2,34.

sağlamak için eğitmen çalıştırılması planlanmıştır¹⁹. Toplamda bir yıl süren eğitmen kurslarına askerliğini yapmış, okuma yazma bilen ve bilhassa da tarımla ilgilenen ve bu alanda başarılı olan köylü vatandaşlar kabul edilmiştir. Ağrı’da son derece etkili olan bu kursların başlama tarihi 1936 yılıdır²⁰. Bu arada 1940 yılı itibarıyla Ağrı’daki eğitmen sayısı 63’tür²¹. Bu kurslar sayesinde Ağrı’da çok sayıda kişi okuma yazma öğrenmiş ve kentin kültür düzeyi ciddi bir oranda artış olmuştur.

Ülke genelinde olduğu gibi Ağrı vilâyetinde öğrenci yetiştiren, okuma ve yazma oranında önemli bir artışın olmasını sağlayan ikinci kaynak ise 1939 yılında açılan ve eğitim öğretim faaliyetlerine başlayan Köy Enstitüleridir²². Türkiye’de 1942-1943 öğretim yılında 18 adet Köy Enstitüsü ve bu eğitim kurumlarında eğitim almakta olan 18.000 öğrenci bulunmaktaydı. Bu öğrenciler arasında Ağrı iline büyük çoğunluğu köylerde çalıştırılmak üzere 70 kişilik eğitmen ve öğretmen kadrosu tahsis edilmiştir. Bu sayede 1937 yılında öğretmen sayısı 43 olan Ağrı’nı eğitimci kadrosu, 1943 yılında 118’e çıkmıştır²³. Bu arada, Ağrı ilinde 1937-1943 yılları arasında ve bu yılları takip eden birkaç yıl içerisinde öğretmenlerin yanında eğitmenler de çalıştırılmış ve bunlar birleştirilmiş olarak adlandırılan üçlü sınıflarda görev yapmışlardır. İlk başlarda sayıları çok fazla olan eğitmenlerin sayıları, DP döneminde öğretmenlerin sayısı çok fazla arttığından giderek azalmıştır.

2. Demokrat Parti Döneminde Ağrı’da Eğitim Alanındaki Gelişmeler

Ağrı ilinde ilkokul çağı nüfusuna göre değerlendirme yapıldığında 1955’e kadar okullaşma oranı 1940-1950 devresinde önceki yıllara göre nispeten bir artma olmuştur. Bu dönemde Ağrı’daki ilkokulların sayısı 60’tır²⁴. 1950-1951 döneminde ise Ağrı’daki ilkokulların sayısı ise artmış ve 66’ya çıkmıştır²⁵. Bu

¹⁹ Çiğdem Erdem, *Cumhuriyet Yönetiminin 1930’lu Yıllarda Köyde ve Köylülükte “Dönüşümü” Gerçekleştirme İsteğinin Bir Aracı Olarak “Köy Eğitmen Kursları”*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 10 / 3 (2008), s.194.

²⁰ Yurt Ansiklopedisi, *İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını*, “Ağrı Maddesi”,s.378.

²¹ Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *1940-1941 Maarif İstatistikleri*, s.36.

²² Feroz Ahmad, *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Analiz Yayıncılık, 2012, s.102; Tefvik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara: İmge Yayınevi, 2000, s.378.

²³ Yurt Ansiklopedisi, *İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını*, “Ağrı Maddesi”,s.379.

²⁴ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1945-1946)*, Ankara 1947, s.38.

²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1950-1951)*, Ankara, 1951, s.4.

da Ağrı'da okuma yazma oranının artmasına daha da yükselmesine ortam hazırlamıştır şeklinde yorumlanabilir.

DP döneminde Ağrı'da Milli Eğitim Müdürlüğü yapan kişiler Ahmet Özdemir Altümsek (1950-1953)²⁶, Ensar Gültekin (1953-1956) ve Abdurrezzak Tıgılı (1957-1960) dönemlerinde Ağrı'daki ilkokul ve ortaokulların sayısı arttırılmıştır. Bilhassa Ağrı Milletvekili ve Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı döneminde Ağrı'da çok sayıda yeni ilkokul, ortaokul ve bir de lise yapılmıştır²⁷. Bu da vilâyetin eğitim ve öğretim alanında daha da gelişmesine ortam hazırlamıştır şeklinde değerlendirilebilir.

2.1. İlkokullar ve Bu okullardaki Gelişmeler

1950-1959 yılları arasındaki dönemde hükümet tarafından Ağrı'da çok sayıda ilkokul yaptırılmıştır. 1950 yılında 68 olan ilkokul sayısı 1959 yılında 61 artarak 129'a çıkmıştır. Bu okulların 118'i köylerde ve 11'de şehirlerde bulunmaktadır. Okulların sayısı, köylerde okul sayısının ne derecede arttırıldığını açıkça ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda, DP döneminde köylerde okul yapımına ağırlık verilmiş ve Türkiye'deki köylerin büyük kısmında okul yapılmıştır denilebilir. 1959 yılında Ağrı'daki köylerin % 70'nde okullar yaptırılmıştır²⁸. Okulların sayısının artmasına bağlı olarak hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin sayısı artmıştır.

DP döneminde sadece il merkezinde değil; aynı zamanda ilçelerde de okulların sayısının arttırılmasına önem verilmiş ve başta Eleşkirt olmak üzere bütün ilçelerde yeni okulların açılmasına ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda Doğubayazıt ve Eleşkirt ilçelerinde birer sanat okuluyla birer adet yatılı ilkokul açılması için planlamalar yapılmıştır. Ayrıca 1958 yılında ilçe olan Hamur'un da hem ilkokul sayısının arttırılması hem de ortaokul yapılması için okul yaptırma dernekleri kurulmuştur²⁹. Bu planlamaları yapan kişi de Celal Yardımcı'dır³⁰. Dönem itibarıyla Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı'nın Milli Eğitim Bakanı olmasının ilde okulların sayısının arttırılmasında ciddi bir etki yapmıştır biçiminde yorumlanabilir.

²⁶ BCA, Fon Kodu: 211.3.10, Tarih: 25.01.1950.

²⁷ Ağrı Milli Eğitim Müdürlüğü arşivi belgeleri.

²⁸ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *1959 İstatistik İl Yıllığı*, Ankara 1960, s.148.

²⁹ Yayla, 25 Temmuz 1959, No: 1952.

³⁰ Şark Ekspres, 26 Aralık 1958, No: 953.

1950-1951 döneminde Ağrı genelindeki 88 okulun ve 1951-52 döneminde 103 döneminde 103'e çıkmıştır³¹. Yani DP iktidarının ilk yılında Ağrı'da toplamda 20 adet köy okulu yaptırılmıştır. Bu, da yeni hükümet döneminde eğitim ve öğretim faaliyetlerine büyük önem verildiğini göstermektedir. 1952 yılında ilçelerdeki ilkokulların sayıları şu şekildedir: Merkez ilçesinin merkezinde faal olmak üzere 2'si şehir merkezinde 32'si köylerde olmak üzere toplamda 34 ilkokul mevcuttur. Eleşkirt ilçesinin merkezinde faal olmak üzere 1'si şehir merkezinde 15'i köylerde olmak üzere toplamda 16 ilkokul bulunmaktadır. Diyadin ilçesinin merkezinde faal olmak üzere 1'i şehir merkezinde 18'i köylerde olmak üzere toplamda 19 ilkokul mevcuttur. Doğubayazıt ilçesinin merkezinde faal olmak üzere 1'i şehir merkezinde 14'ü köylerde olmak üzere toplamda 15 ilkokul vardır. Patnos ilçesinin merkezinde faal olmak üzere 1'i şehir merkezinde 8'i köylerde olmak üzere toplamda 9 ilkokul mevcuttur. Tutak ilçesinin merkezinde faal olmak üzere 1'i şehir merkezinde 9'ü köylerde olmak üzere toplamda 10 ilkokul mevcuttur³².

1951-1952 ders yılında Ağrı'da toplam 91 ilkokul vardır ve bu okullarda 5'i kadın olmak üzere toplamda 145 öğretmen görev yapmıştır. Ayrıca bu dönemde Ağrı genelinde 1.380'i kadın ve 4.986'sı erkek olmak üzere toplamda 6.366 öğrenci bulunmaktadır. 1952'de Ağrı'da toplamda 139 öğretmen vardır, bu öğretmenlerin 96'sı köylerde ve 43'ü de şehir merkezinde çalışmaktadır. Yani köy okullarında çalışan öğretmenlerin sayısı çoğunluktadır. Ağrı'daki ilkokul öğretmenlerinin eğitim durumlarına bakıldığında bu tarihlerde hem erkek hem de kadın öğretmenlerden hiçbirisinin yüksek okul yani üniversite mezunu olmadıkları görülmektedir. Bu öğretmenlerden 2'si ilkokul, 41'i ortaokul, 62'i Köy Enstitüleri ve 28'i de lise mezunudur³³.

1951-1952 yılı eğitim ve öğretim döneminde Ağrı'daki toplamda 91 adet ilkokulunda öğrencilerin toplam sayısı 6.366'dır. Bu öğrencilerin 1.380'i kadın öğrencilerdir. Bu dönemde 40'ı kadın öğrenci ve 362'si erkek öğrenci olmak üzere toplamda 402 kişi mezun olmuştur³⁴. Ağrı'da 1953-1954 eğitim ve

---

³¹ DİGM, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1950-1951)*,s.4; Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1951-1952)*, Ankara 1952, s.4.

³² DİGM, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1951-1952)*,

³³ DİGM, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1951-1952)*,s.318.

³⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti İstatistik Umum Müdürlüğü, *1953 İstatistik Yıllığı*, Ankara 1953, s.139.

öğretim yılında Ağrı vilâyetinde öğretmeni olan ilkokullarda dershanesi olan akşam okulunun birinci ve ikinci devrelerindeki toplam öğrenci mevcudu 19'dur. Birinci devrede 7 öğrenci varken; ikinci devrede 12 öğrenci vardır. Bu öğrencilerden 12'si mezun olmuştur. Mezun öğrencilerin tamamı erkek olup; kadın öğrenci mevcut değildir³⁵.

Ağrı yerel basınına göre, DP döneminde vilâyet genelinde okul sayısını arttırmak ve kültürlü yeni bir kent inşa etmek amacıyla başka plan ve projeler de yapılmıştır. Bütün ili kapsayan çalışmalar bağlamında Ağrı Merkez için şu planlamalar yapılmıştır³⁶:

- a) Öğretmen okulu
- b) Büyük çapta bir ilkokul
- c) Akşam Kız Sanat Okulunun enstitü haline getirilmesi
- d) Ağrı Merkez'de lise talebeleri için bir pansiyon yapılması
- e) İlk ve ortaokulların sınıf sayılarının arttırılması
- f) Ağrı'da yeni bir lise binasının yapılması
- g) Ağrı'da öğrenci yurdu yapılması için Milli Eğitim

Bakanlığından gerekli tahsisatın yapılması

- h) Ağrı'da okul yaptırma dernek sayılarının arttırılması

DP döneminde sadece il merkezinde değil; aynı zamanda ilçelerde de okulların sayısının arttırılmasına önem verilmiş ve başta Eleşkirt olmak üzere bütün ilçelerde yeni okulların açılmasına ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda Doğubayazıt ve Eleşkirt ilçelerinde birer sanat okuluyla birer adet yatılı ilkokul açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca 1958 yılında ilçe olan Hamur'un da hem ilkokul sayısının arttırılması hem de ortaokul yapılması için okul yaptırma dernekleri kurulmuştur³⁷. Bu planlamaları yapan kişi de Celal Yardımcı'dır³⁸.

DP döneminde ülke genelinde eğitim ve öğretime yapılan yatırımların neticesi olarak Ağrı'daki ilkokulların sayılarında çok ciddi bir artış olmuştur. Bu bağlamda, 1954 yılında 171 olan ilkokul sayısı 1955 yılında 26 okul daha yapılarak 197'ye çıkmıştır. Bu okulların 56'sı şehir merkezinde ve 141'i köylerde yer almaktadır. Yukarıda ifade edilen Selçuk İlkokulu'nun yanında yeni bir okulun yapılması da, okulların sayısını arttıran bir diğer etken olmuştur.

---

³⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1953-1960)*, Ankara 1960, s.339.

³⁶ Yayla, 23 Eylül 1958, No: 1731.

³⁷ Yayla, 25 Temmuz 1959, No: 1952.

³⁸ Şark Ekspres, 26 Aralık 1958, No: 953.

DP döneminin sonlarına doğru Ağrı'daki ilkokulların sayısı daha da artmıştır³⁹. Bu da Ağrı'da DP iktidarında okul sayısının nasıl arttığını ve il genelinde eğitim ve öğretimin ne ölçüde geliştiğini göstermesi bakımından önemlidir.

1950'li yıllarda Ağrı ve ilçelerinde ilkokul öğrencisi ve öğretmenleri sayılarıyla ilgili aşağıdaki tablonun verilerinden istifade edilmiştir.

Tablo 1: 1953-1960 Yıllarında Ağrı İlkokullarının Durumu

Yıllar	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1953-1954	145	5.725	1.583	7.308	372	44	416
1954-1955	171	6.263	1.662	7.925	444	39	483
1955-1956	197	6.724	1.861	8.508	481	65	546
1956-1957	199	7.058	1.780	8.838	475	53	528
1957-1958	197	7.512	1.753	9.265	531	60	591
1958-1959	220	7.512	1.753	9.265	662	91	753
1959-1960	250	8.397	1.880	10.277	743	81	824

Tablo 1'in verilerinden açık bir biçimde görüleceği üzere Ağrı'daki hem ilkokul öğrencilerinin hem de ilkokul öğretmeni sayılarında daimi bir artışın olduğu çok net bir biçimde görülmektedir. İlkokul öğrenci sayılarının artışına bağlı olarak il genelindeki ilkokul mezunu sayısı da artmıştır. Bu da, doğal olarak vilâyetin kültür düzeyi ile okuma-yazma oranını önceki dönemlere oranla yükselmesine ortam hazırlamıştır şeklinde değerlendirilebilir.

DP döneminde Ağrı'da eğitim ve öğretim faaliyetleri kapsamında ilkokulların sayısının artmasına bağlı olarak buralardan mezun olan kadın öğrenciler için çok sayıda kurslar da açılmıştır. Bilhassa bunlar arasında Yoncalı nahiyesi, Taşlıçay ve Doğubayazıt ilçelerinde açılan dikiş nakış kursları önemli bir yer tutmaktadır. Adı geçen kurslarda çok sayıda sergiler açılmıştır.

³⁹ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1953-1960)*, s.187.

Örneğin 15 Haziran 1958 tarihinde Ağrı Milletvekili Şeref Saraçoğlu'nun katılımıyla Yoncalı, Taşlıçay ve Doğubayazıt'ta biçki dikiş kursu sergileri açılmıştır. Kadınların yaptığı işlere önem veren ve destekleyen Ağrı'nın ileri gelenleri de bu sergilere katılmıştır. Açılış merasimine katılanlar arasında Vali Hakkı Baykal, Belediye Başkanı Fazıl Karacan, Ağrı Milli Eğitim Müdürü Abdülkadir Arıç ile Akşam Kız Sanat Enstitüsü müdürü ile Erkek Sanat Okulu müdürü yer almışlardır⁴⁰.

DP döneminden önce 1930'lu yıllarda açılan okullardan birisi olan Cumhuriyet İlkokulu, Ağrı'nın en önemli eğitim kurumları arasında yer almaktadır. 1950'li yıllarda teknik ve teçhizat bakımından iyice güçlendirilen ve teşmilatı arttırılan okulun öğrenci sayıları da giderek artmıştır. Okulun eksikliklerini gidermek ve daha fazla kişinin okulla gelmesini sağlamak amacıyla kurulan Cumhuriyet İlkokulu Aile Birliği yoğun çalışmalar içerisinde bulunmuştur. Ağrı Demokrat gazetesine göre, 1958 yılında yapılan yıllık toplantıda okulun gelişmesini sağlamaya yönelik ciddi kararlar alınmıştır⁴¹.

2.2. Ortaokullar ve Bu okullardaki Gelişmeler

DP döneminin ilk dönemi olan 1950'de sadece Ağrı merkezde olmak üzere 1 adet ortaokul bulunmaktadır⁴². 1950 yılında sadece bir ilçede ortaokul olan Ağrı'da 1960 yılı itibarıyla bütün ilçelerde de ortaokul yapmıştır. Ağrı Merkez dışında Doğubayazıt, Patnos, Eleşkirt, Taşlıçay ve Tutak ilçelerinde ortaokul yapılmış ve ortaokulların sayısı 3 kat arttırılmıştır⁴³.

Yukarıda gösterilen ortaokullar dışında 1958 yılında Taşlıçay'ın ilçe yapılmasıyla birlikte ilçe merkezinde çok sayıda okul yapılmıştır. Bunlardan birisi Taşlıçay Ortaokulu'dur. Maarif Vekili Celal Yardımcı'nın Taşlıçay'ı ziyareti sırasında ortaokulun yapılması için gerekli adımlar atılmış ve Taşlıçay Ortaokulu Yaptırma Derneği açılmış ve başkanlığına da Kemal Ergin atanmıştır. Okulun yapılması için ilk başta 40.000 Lira tahsis edilmiştir. Daha sonra alınan para da derhal okulun yapımı için harcanmak üzere ilçeye gönderilmiştir⁴⁴. Okulla ilgili olarak yapılan çalışmalar neticesi okulun 1958 yılı

⁴⁰ Demokrat Ağrı, 16 Haziran 1958, No:1114.

⁴¹ Demokrat Ağrı, 23 Ekim 1958, No:1225.

⁴² Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim (1950-1951)*, Ankara 1951, s.2.

⁴³ Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1960-1961)*, Ankara 1961, s.8.

⁴⁴ Demokrat Ağrı, 6 Ekim 1958, No:1213.

içinde bitirilmesine ve öğrenci alımına başlanmasına karar verilmiştir⁴⁵. Bu durum, Ağrı'da eğitim ve öğretim faaliyetlerinin daha düzgün bir biçimde yürütülmesi için gerekli adımların atıldığı şeklinde düşünülmektedir.

Ağrı'da 1950-1951 eğitim ve öğretim döneminde bulunan 1 adet ortaokulda 7 öğretmen ve 27 öğrenci bulunmaktadır. Bu dönemde öğrencilerin tamamı erkek olup, hiçbir kadın öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin de tamamı erkektir ve kadın öğretmen mevcut değildir⁴⁶. Bu da dönem itibarıyla Ağrı ilinde sadece erkek öğrencilerin okulların ortaokullarda eğitim gördüğünü ve kadın öğrencilerin ilkokul dışında genel olarak okutulmadıklarını ortaya çıkarmaktadır.

DP'nin ikinci yılında Ağrı'daki ortaokulların sayısı ikiye çıkarılmış ve Merkez ilçe dışında da Doğubayazıt ilçesinde bir adet ortaokul yapılmıştır. Adı geçen iki ortaokulda 7'si erkek ve 9'u kadın olmak üzere toplamda 16 öğretmen görev yapmaktadır. Ortaokuldaki öğrencilerin sayısı ise 25'i kadın ve 146'sı erkek olarak toplamda 171 öğrenci eğitim görmektedir⁴⁷. 1950 yılında hiç kadın öğrenci olmayan Ağrı ilinde sadece iki yıl sonra 25 kadın öğrenci bulunmaktadır. Bu da dönem itibarıyla sayı olarak çok az da olsa kadın öğrencilerin bulunmasını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Ağrı ilindeki ortaokul öğrencilerinin sayısında 1953-1960 yılları arasında gerçekten de ciddi bir artış olmuştur. 1960 yılı itibarıyla başta Ağrı Merkez ilçesinde yer alan Naci Gökçe Ortaokulu ile Karaköse Ortaokulu başta olmak üzere 6 adet ortaokulda 20'si kadın ve 312'si erkek olmak üzere toplamda 332 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden de 41 kişi diplomasını alarak mezun olmuştur. Ayrıca 1960 yılında öğrenciler arasında 59 kişi de çeşitli nedenlerden dolayı okuldan ayrılmışlardır⁴⁸. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, Ağrı'da ortaokul öğrencilerinin sayıları her yıl artarak devam etmiştir. CHP'nin iktidarda olduğu 1950 yılında sadece 27 öğrencinin bulunduğu ortaokulda 1960 yılı itibarıyla öğrenci sayısı 305 artarak 332 kişi olmuştur. Bilhassa 1950'de ortaokullarda hiç kadın öğrencinin bulunmadığı Ağrı'da DP döneminde ortaokullarda eğitim gören az da olsa kadın öğrenciler vardır. Bu da, DP dönemi eğitim ve öğretim

---

⁴⁵ Demokrat Ağrı, 2 Ekim 1958, No:1209.

⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1952 İstatistik Yıllığı, Ankara 1952, s.166.

⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1952 İstatistik Yıllığı, Ankara 1953, s.142.

⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, Ankara 1963, s.12.

Ağrı'da Eğitim (1950-1960)

alanında Ağrı vilâyetinde ciddi gelişmelerin mevcudiyetini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

DP döneminde Ağrı'da ortaokulların yanında sanat okulları da açılmıştır. 1958 yılı ekim ayında Doğubayazıt ilçesinde Doğubayazıt Erkek Sanat Okulu açılmıştır. Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'nın emriyle açılan enstitünün ilk müdürü ise AYTEKİN AKBAŞ'tır⁴⁹. 1958 yılı kasım ayında eğitim ve öğretime başlayan Doğubayazıt Erkek Sanat Enstitüsü, ilçenin hem okullaşmasına katkı sağlamış hem de sanat mezunu çok sayıda mezunun olmasına ve ilçenin kültür seviyesinin daha da artmasına ortam hazırlamıştır şeklinde düşünülebilir⁵⁰.

1958 yılında Ağrı'da Kız Sanat Ortaokulu açılmış ve 1958 yılının sonu itibarıyla buraya kadın öğrencilerin alınması için gerekli planlamalar yapılmıştır. Okulun açılmasıyla alakalı Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı bizzat uğraşmıştır. Aynı tarihlerde Doğubayazıt ilçesinde Özel Sanat Enstitüsü açılmış ve ilk öğrenci alımı da yapılmıştır. Ağrı merkezde bulunan Erkek Sanat Enstitüsü, Kız Sanat Enstitüsü ve Doğubayazıt'ta bulunan Erkek Sanat Enstitüsü ve son olarak açılan Özel Sanat Enstitüsünün açılmasıyla birlikte Ağrı'daki sanat enstitüsü sayısı dörde çıkmıştır⁵¹.

Ağrı'daki ortaokullardan birisi olan ve 1945 yılında açılan Naci Gökçe Ortaokulunda⁵² 1951 yılında 9 öğretmen görev yapmıştır ve 31'i kadın ve 12'si erkek olmak üzere toplamda 43 öğrenci yer almıştır⁵³. Naci Gökçe Ortaokulu Karaköse'de açıldığı için ilk önceleri Karaköse Ortaokulu adı ile anılmıştır. Bu okulun adı 1950 yılında Naci Gökçe Ortaokulu olarak değiştirilmiştir. Naci Gökçe Ortaokulu 1954 yılında liseye çevrilmiştir. Burası liseye çevrilmeden önce öğrenci sayısı şu şekildedir: 87'si erkek ve 29'u kadın olmak üzere toplamda 116 öğrenci vardır ve bu öğrencilerin 34'ü mezun olmuştur. Ayrıca bu okulda 6 da öğretmen görev yapmaktadır⁵⁴.

1950 yılında açılan Doğubayazıt Ortaokulunda 1951 yılında 3'ü erkek ve 1'i kadın olmak üzere 4 öğretmen ve 12'si erkek 3'ü de kadın olmak üzere 15

⁴⁹ Karaköse, 21 Ekim 1958, No:1546.

⁵⁰ Demokrat Ağrı, 1 Kasım 1958, No: 1235.

⁵¹ Demokrat Ağrı, 2 Ekim 1958, No: 1220.

⁵² Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri (1945-1946)*, Ankara 1947, s.2.

⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1951-1952)*, Ankara 1953, s.2-228.

⁵⁴ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, s.14.

öğrenci bulunmaktadır⁵⁵. Bu okulun 1960 yılında 107'si erkek 7'si kadın olmak üzere 114 öğrencisi ve 11 öğretmeni bulunmaktadır. 1953 yılında 51 öğrencisi olan ortaokulun 1960 yılında öğrenci sayısı 114'e çıkmıştır. Yani 7 yılda öğrenci sayısı 63 kişi artan Doğubayazıt Ortaokulunun mezun öğrencisi de görece artmıştır.

1953 yılına kadar Naci Gökçe ve Doğubayazıt Ortaokulu olmak üzere sadece 2 ortaokulu bulunan Ağrı'da 1954'te bir adet daha ortaokul açılmıştır. Açılan yeni okul Eleşkirt Ortaokulu'dur. 1954 yılında Eleşkirt Ortaokulu'nda 23'ü erkek ve 5'i kadın olmak üzere toplamda 28 öğrencisi vardır. Bu dönemde Eleşkirt'te 4 de öğretmen görev yapmaktadır. Eleşkirt Ortaokulu'nun 1960 yılında öğrenci ve öğretmen sayısı şu şekildedir: 91'i erkek ve 6'sı kadın olmak üzere 97 öğrenci ve 10 öğretmen yer almaktadır⁵⁶.

DP döneminde 1955 yılında Ağrı'da bir ortaokul daha açılmıştır. Özellikle DP döneminde ilçelerde ortaokul yapımına ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda 1954 yılında Eleşkirt dışında 1955 yılında Patnos'ta da birer adet ortaokul tesis edilmiştir. 1955 yılında Patnos Ortaokulunda 1'i kadın ve 19'u erkek olmak üzere toplamda 20 öğrenci vardır. Ayrıca bu okulda 2 de öğretmen görev yapmaktadır. 1960 yılında adı geçen ortaokulda 33'ü erkek ve 4'ü kadın olmak üzere toplamda 37 öğrenci vardır ve 9 da öğretmen görev yapmaktadır⁵⁷.

DP döneminin sonlarına doğru Ağrı'da yeni ilçe olan Taşlıçay'da da bir adet ortaokul açılmıştır. 1958 yılında açılan ortaokulda toplamda 48 öğrenci vardır. İşin ilginç olan tarafı ise burada hiç kadın öğrenci olmamasıdır. Toplamda 8 öğretmenin görev yaptığı Taşlıçay Ortaokulunda öğrenci sayısı 1960'ta da sayıca büyük oranda artış göstermiştir. 1960 yılında adı geçen ortaokulda öğrenci sayısı şu şekildedir: Bu dönemde 81'i erkek ve 3'ü kadın olmak üzere toplamda 84 öğrenci mevcuttur ve 8 öğretmen görev yapmıştır⁵⁸.

1953 ile 1960 yılları arasında Ağrı'da ortaokullardaki gelişmeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁵⁹.

---

⁵⁵ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1951-1952)*, s.2-228.

⁵⁶ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, s.14.

⁵⁷ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, s.14.

⁵⁸ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, s.14.

⁵⁹ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, s.14.

Tablo 2: 1953-1960 Yıllarında Ağrı'daki Ortaokullarının Durumu

Yıllar	Ortaokul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı		
			Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1953-1954	3	9	132	35	167	35	10	42
1954-1955	4	9	85	13	98	14	0	14
1955-1956	5	10	121	7	128	18	0	18
1956-1957	5	16	180	13	193	20	4	24
1957-1958	6	20	197	9	206	38	2	40
1958-1959	6	35	259	8	267	59	2	61
1959-1960	6	36	312	20	332	36	5	41

Tablo 2'nin verilerinden açık bir biçimde görüleceği üzere Ağrı'daki hem ortaokulların hem de sayılarında bir yıl hariç sürekli olarak artış olmuştur. Öğrenci sayılarının artışına bağlı olarak il genelindeki ortaokul mezunu sayısı da artmıştır. Bu da, doğal olarak vilâyetin kültür düzeyi ile okuma-yazma oranını önceki dönemlere oranla yükselmesine ortam hazırlamıştır şeklinde değerlendirilebilir.

2.3. Liseler

1950-1960 yılları arasındaki dönem olan DP devrinde Ağrı'da bir tek lise vardır ve bu okulda 1954 yılında liseye çevrilen Naci Gökçe Ortaokulu'dur. 1954 yılında Ağrı'daki lise Naci Gökçe Lisesi'dir. Bu lisenin 1953-1954 Eğitim ve Öğretim döneminde 48'i erkek ve 5'i kadın olmak üzere toplamda 53 öğrencisi vardır⁶⁰. Naci Gökçe Lisesi mezunlarını ilk olarak 1957 yılında vermiştir. İlk mezunlarını 1957 yılında veren Naci Gökçe Lisesi'nin Okul Aile Birliği sayesinde Ağrı'da çok sayıda lise mezunu öğrenci olmuştur. Bu arada 1958 yılında Naci Gökçe Lisesi'nin 1960 yılındaki müdürü Ali Yavuz Eryalaz'dır⁶¹. Naci Gökçe Lisesi'nin 1954 ile 1960 yılları arasındaki öğrenci sayıları ile ilgili bilgiler 3 numaralı tabloda verilmiştir⁶².

⁶⁰ DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*,s.583.

⁶¹ Demokrat Ağrı, 25 Nisan 1960, No: 2006.

⁶² DİGM, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*,s.447-448.

Tablo 3: 1954-1960 Yıllarında Ağrı'daki Liselerin Durumu

Ders Yılı	Öğrenci Sayısı			Sınıflar	Şube Sayıları
	Erkek	Kadın	Toplam		
1954-1955	94	5	99	1	1
1955-1956	51	2	53	2	1
1956-1957	131	9	140	2	1
1957-1958	96	9	105	4	4
1958-1959	84	12	96	5	4
1959-1960	134	13	147	5	4

Tablo 3'ün verilerinden anlaşılacağı üzere 1954 yılından itibaren Ağrı'da 100'e yakın lise talebesi bulunmaktadır. Yıllar içinde öğrenci sayılarında artma ve azalma olsa da 1960 yılında lise öğrencileri sayısında % 50 artış olduğu görülmektedir. Ayrıca Ağrı Naci Gökçe Lisesi'nde okuyan öğrenci sayısı da artmış ve 134 kişi olmuştur. Dönem itibarıyla Ağrı'da lisede eğitim gören kadın talebe sayısı az olsa da, yine de Ağrı'da kadın öğrencilerin varlığı önemli bir durum arz etmektedir. Bu arada 1952 yılı itibarıyla Ağrı'da bir adet orta dereceli meslek okulu bulunmaktadır. Bu okulda tamamı erkek olmak üzere toplamda 27 öğrenci ve 7 öğretmen vardır⁶³.

DP döneminde il dışında lise ve yüksek okullarda (üniversite) okuyan Ağrılı öğrenciler için merkezi Ankara olan Ağrı Lise ve Yüksek Talebelerine Yardım Derneği kurulmuştur. Her yıl düzenli olarak toplantısını yapan dernek öğrenciler için burs ve barınma imkânları hazırlanmıştır. 1959 yılı itibarıyla bu derneğin idare heyetinde şu kişiler yer almıştır: Rafet Yardımcı, Gıyasettin Emre, Hasan Ölçek, Mehmet Aslan ve Salih Öntürk. Ağrı Lise ve Yüksek Talebelerine Yardım Derneği Denetleme Kurulunda ise Nimet Sümer ile Nizamettin Ateş yer almıştır. Haysiyet Divanında yer alan kişiler de Halit Alparslan, Turan Öztürk ve Abdülbaki Çınar'dır⁶⁴. Adı geçen derneğin varlığı, Ağrılı çok sayıda üniversite ve lise talebesinin olduğunu göstermektedir. Her ne kadar dönem itibarıyla Ağrı'da bir yüksek okul yani üniversite yer almıyorsa da

⁶³ DİGM, 1952 İstatistik Yıllığı, s.166.

⁶⁴ Ağrı Demokrat, 16 Ocak 1960, No: 1641.

farklı illerde eğitim alan çok sayıda üniversite öğrenci mevcuttur. Bunun dışında derneğin yönetim kurulu üyeleri arasında başta Ağrı Milletvekili Nimet Sümer olmak üzere çok sayıda önemli kişilerin bulunması, Ağrı'da eğitim ve öğretim faaliyetlerine ne ölçüde değer verildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Ağrılı üniversite öğrencilerinin başta eğitim masrafı ve barınma sorunlarıyla alakalı olarak sürekli tebliğler yayınlayan Ağrı Lise ve Yüksek Talebelerine Yardım Derneği, bu sorunları çözmeye yönelik faaliyetler içerisinde yer almıştır. 1958 yılında yayınlanan tebliğde bu sorunlardan birisi olan barınma sorununun çözüldüğünü ve Ankara'da Ağrı Talebe Yurdunun açıldığını bildirmiştir⁶⁵. Bu durum, mezkûr derneğin ne derecede önemli işler başarmış olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu arada Ağrı yerel basınına göre, derneğin talebe yurdunu açmasında ve çok sayıda Ağrılı öğrencinin eksikliklerinin giderilmesinde devrin Milli Eğitim Bakanı ve Ağrı Mebusu Celal Yardımcı'nın çok önemli katkıları olduğu anlaşılmaktadır⁶⁶. Bu tarihten itibaren de yaptığı toplantı ve çalışmalarla adı geçen dernek, Ağrılı öğrenciler için önemli faaliyetlerde bulunmuştur⁶⁷.

DP döneminde ülke genelinde okullaşma oranına büyük önem verilmiş ve 1958 yılı itibarıyla Türkiye'de Lisesi olmayan hiçbir vilâyet bırakılmamıştır⁶⁸. Ağrı'da ilk lise 1954 yılında Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'nın girişimleriyle açılmış ve adı da Naci Gök Lisesi olmuştur. İlk mezunlarını 1957 yılında veren Naci Gök Lisesi'nin Okul Aile Birliği sayesinde Ağrı'da çok sayıda lise mezunu öğrencisi vardır. Bu arada 1958 Naci Gök Lisesi'nin 1960 yılındaki müdürü Ali Yavuz Eryalaz'dır⁶⁹.

Ağrı'da eğitim ve öğretim faaliyetlerini geliştirmek ve okullaşma oranını arttırmak amacıyla 1959 yılında birtakım planlamalar yapılmıştır. Bu planlar kapsamında Ağrı'da öğretmen okulu ile akşam sanat okulunun açılması planlanmıştır. Bu iş için arsa aranmış ve sanat enstitüsünün geniş olan kampüsünün kullanılması kararlaştırılmış ve akabinde çalışmalar başlatılmıştır. Bunun dışında il merkezinde yeni iki ilkokulun açılması da planlar arasında yer almıştır⁷⁰.

⁶⁵ Ağrı Demokrat, 22 Mayıs 1958, No: 1254.

⁶⁶ Demokrat Ağrı, 2 Ekim 1958, No: 1220.

⁶⁷ Yayla, 16 Ocak 1960, No: 2101.

⁶⁸ Şark Ekspres, 19 Eylül 1957, No: 1645.

⁶⁹ Demokrat Ağrı, 25 Nisan 1960, No: 2006.

⁷⁰ Karaköse, 28 Nisan 1959, No: 1464.

Ağrı yerel basınından Karaköse adlı gazeteye göre, Akşam Sanat Okulu, il genelinde ciddi bir etki yapmış ve düzenlediği birçok sergi vb. etkinliklerle halkın beğenisini kazanmıştır. 22 Haziran 1958 tarihinde talebeler tarafından düzenlenen başta dikiş nakış, resim ve giyim üzerine olmak üzere açılan sergi büyük bir ilgiyle karşılanmıştır⁷¹. Eğitim ve öğretim kurumlarının bu tür faaliyetlere öncülük etmesinin Ağrı'da kültürel faaliyetleri hızlandırdığı şeklinde değerlendirilebilir.

SONUÇ

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı olan 1923 yılından DP iktidarının son devri olan 1960 yılına kadar Ağrı vilâyetinde eğitim ve öğretimi canlandırmak ve okuma yazma oranını arttırmak amacıyla çok sayıda eğitim ve öğretim kurumu açılmıştır. Ancak, Ağrı'da ilkokul, ortaokul ve lise bağlamında en fazla okulun yapıldığı yani en fazla okullaşma döneminin olduğu dönem DP devridir. Bu bağlamda Ağrı'da çok sayıda ilkokul yapılmış ve vilâyet genelindeki çoğu köylerde ilkokullar inşa edilmiştir. 1953'e kadar sadece iki adet ortaokul olan Ağrı'da dört adet daha ortaokul teşekkül ettirilmiş ve ortaokul sayısı altıya çıkarılmıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişme ise DP devri eğitim politikaları gereği bütün vilâyetlerde lise inşa edilmesidir. Bu bağlamda, Naci Gökçer Ortaokulu liseye dönüştürülmüş ve Ağrı ili bir liseye kavuşturulmuştur. Bu durum, Ağrı ilini eğitim ve öğretim bakımından son derece gelişmesine ortam hazırlamıştır şeklinde düşünülmektedir.

1950'li yıllarda Ağrı'da sadece il merkezinde değil ilçelerde çok sayıda okul yaptırılmış ve bilhassa ilçelerde ortaokul yapımına ağırlık verilmiştir. İlçelerde ortaokul teşkil ettirilmesiyle birlikte çoğu insanın eğitimi yerinde alması sağlanmış ve buraların eğitim ve öğretim açısından son derece güçlendirilmesi temin edilmiştir. 1950'li yıllarda her ne kadar sadece il merkezinde lise olsa da ilçelerde lise yapılması için çeşitli planlamalar yapılmıştır. Bu dönemde Ağrı'da eğitim ve öğretim alanında ifade edildiği şekliyle eğitim alanında ciddi gelişmelerin yaşanmasında devrin Milli Eğitim Bakanı'nın Ağrı Mebusu Celal Yardımcı'nın olması, en önemli faktör olarak yorumlanmaktadır.

Sonu olarak 1950 yılında çok partili hayata geçişin bir gereği olarak DP'nin iktidara gelmesi ve iktidar değişikliğinin varlığı sosyo-ekonomik ve toplumsal olaylara yansımış ve bu dönemde eğitim son derece büyük gelişme

⁷¹ Şark Ekspres, 23 Haziran 1958, No: 857; Karaköse, 24 Haziran 1958, No: 1469.

Ağrı'da Eğitim (1950-1960)

göstermiştir. Bu gelişmeler Ağrı ilinde de ciddi bir biçimde görölmüştür. Bu kapsamda, ölkede genelinde olduğu gibi Ağrı'daki okulların sayısı 1950 yılından önceki devre göre neredeyse üç kat artmıştır. Vilâyette eğitim ve öğretim kurumlarının adetlerinin artmasıyla birlikte eğitimin daha kaliteli hale geldiği ve önceki döneme göre çok daha kişinin eğitim ve öğretimden faydalanmaya başladığı görölmektedir. Söz konusu nedenlerden ötürü, Ağrı'da okur- yazar oranı artmış ve eğitim-öğretim işleri daha da kaliteli hale gelmiştir şeklinde değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Ağrı Milli Eğitim Müdürlüğü

Gazeteler

Demokrat Ağrı Gazetesi

Karaköse Gazetesi

Şark Ekspres Gazetesi

Yayla Gazetesi

Araştırma ve İnceleme Eserleri

AHMAD, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul 2012.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*,(M.Ö.1000-M.S.2009), Ankara 2009.

ALTUNYA, Niyazi, *Köy Enstitüsü Sistemi Toplu Bakış*, İstanbul 2014.

CLAUSON, Sir Gerard, *An etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972.

ÇALIK, Tuğba, “Eğitim Bilimi ile İlgili Bazı Temel Kavramlar”, “Eğitim Bilimine Giriş”, (Editör: Leyla Küçükahmet), Ankara 2012.

ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara 2000.

ÇETİN, Yusuf, *Tarihi Kalıntıları ve Kültürel Değerleri İle Ağrı*, Ağrı 2009.

ÇİĞDEM, Erdem, Cumhuriyet Yönetiminin 1930'lu Yıllarda Köyde ve Köylülükte “Dönüşümü” Gerçekleştirme İsteğinin Bir Aracı Olarak “Köy Eğitim Kursları”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 10 / 3 (2008), ss.187-200.

DEMİREL, İhsan Nuri, 2000 Soruda Eğitim Bilimleri ve Yönetimi, Ankara 2012..

HALAÇOĞULU, Yusuf, İslam Ansiklopedisi, “Ağrı” , <http://www.islamansiklopedisi.info/>.

Kaya, Faruk, Karataş, Yakup, Özgül, İbrahim “Erzurum Vilayeti Bayezid-Diyadin-Karakilise- Tutak ve Eleşkirt Kasabalarının 1913 yılı Sıhhi ve İctimai Coğrafyası” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s.562-572.

KAYA, Faruk, *Ağrı İlinin Eğitim Coğrafyası*, Ağrı 2006.

KAYA, Hakan ve Türklü, Mehmet Emin “III. Murad Dönemi Tahrir Defterlerine Göre Bayezid Sancağı ve Tevabiha”, *Tarih Okulu Dergisi*, 10/32 (Aralık 2017), ss.397-420.

KAYA, Hakan, “19. Yüzyılın Birinci Yarısında Aşiretler ve Demografik Yapı: Bayezid Sancağı”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/5 (2017), ss.2594-2612.

KAYSERİLİ, Alperen, “Bir Toponimi Araştırması: Ağrı’da Yer Adları”, *Turan-Sam: Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 8 (2016), s.21-29.

KÜÇÜKÜĞURLU, Murat, Doktor Şerif Bey, *Erzurum Vilâyeti Sıhhi ve İctimai Coğrafyası*, Trabzon 2011.

SAKAOĞLU, Necdet, Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi, İstanbul 2003.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Ankara 2007.

TUNCEL, Metin “Doğubayazıt”, *İslam Ansiklopedisi*, 9 (1994), s.492.

UMAR, Bilge, *İlkçağda Türkiye Halkı*, İstanbul 1999.

UMAR, Bilge, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar -Türkiye’nin Tarihsel Coğrafyası ve Tarihsel Adları Üzerine Alfabetik Düzendeki Bir İnceleme*, İstanbul 1993.

ÜNAL, Uğur, II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüştüyeleri (1897-1907), Ankara 2015.

Yurt Ansiklopedisi, İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını, “Ağrı Maddesi”, İstanbul 1981.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *1923-1932 Maarif İstatistikleri*, İstanbul 1933.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *1940-1941 Maarif İstatistikleri*, Ankara 1933.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1944-1945)*, Ankara 1947.

Ağrı'da Eğitim (1950-1960)

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1945-1946)*, Ankara 1947.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri (1945-1946)*, Ankara 1947.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1949-1950)*, Ankara 1950.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1950-1951)*, Ankara 1951.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim (1950-1951)*, Ankara 1951.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri (1951-1952)*, Ankara 1952.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *1952 İstatistik Yıllığı*, Ankara 1953.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti İstatistik Umum Müdürlüğü, *1953 İstatistik Yıllığı*, Ankara 1953.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1951-1952)*, Ankara 1953.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1953-1960)*, Ankara 1960.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *1959 İstatistik İl Yıllığı*, Ankara 1960.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1960-1961)*, Ankara 1961

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti İstatistik Umum Müdürlüğü, *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim (1953-1960)*, Ankara 1963.

EKLER

EK 1: Demokrat Ağrı gazetesi, 3 Ekim 1959.

Ağrı'da Eğitim (1950-1960)

EK 2: Demokrat Ağrı gazetesi, 3 Ekim 1958.

EK 3: Karaköse gazetesi, 3 Aralık 1958

EK 4:Karaköse gazetesi, 22 Eylül 1958.

EK 5:Şark Ekspres, 9 Eylül 1957.

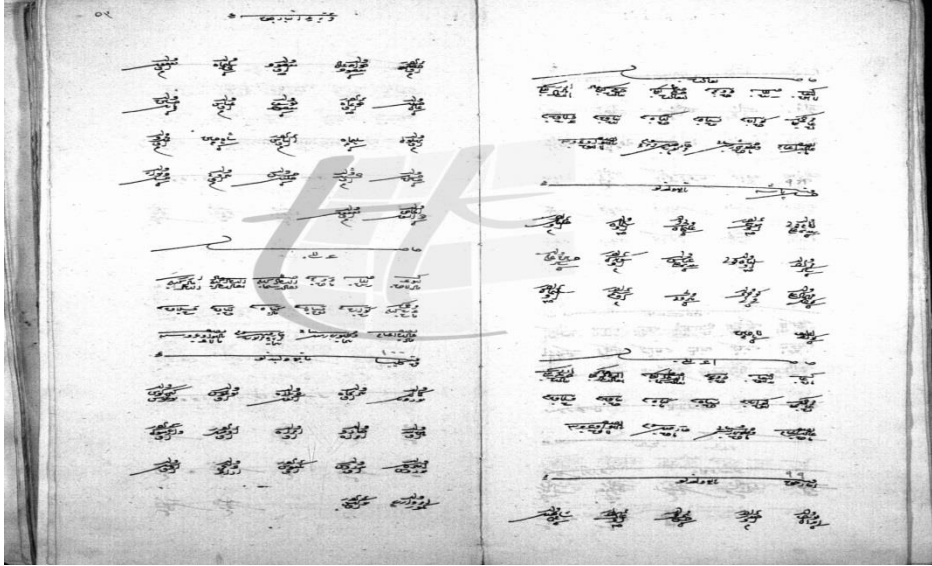
Ağrı'da Eğitim (1950-1960)

EK 6:Şark Ekspres, 9 Eylül 1957.

EK 7: Demokrat Ağrı, 16 Ocak 1959.

EK 8: Bayezid Sancağı ve Tevabihi Mufassal Tahrir Defteri ŞelveLivası'nın Dülbendlü Nahiyesine Bağlı Kara Kilise Karyesi